

**ПРОЕКТ “ОПАЗВАНЕ НА ЕДРИТЕ ХИЩНИЦИ В БЪЛГАРИЯ –
СПОДЕЛЯНЕ НА ДОБРИ ПРАКТИКИ”**

**ОЦЕНКА НА ЕФЕКТА ОТ
ПРОВЕДНИЯ ПРОЕКТ**

Работен доклад

Изготвен за:
Изготвен от:

СДП “БАЛКАНИ”
“Брайт Консулт & Рисърч” ЕООД

Декември 2009 г.
Гр. София

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

МОСВ	Министерство на околната среда и водите
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РДГ	Регионална дирекция по горите
ДГС	Държавно горско стопанство
ДЛС	Държавно ловно стопанство
ДДС	Държавна дивечовъдна станция
СДП "БАЛКАНИ"	Сдружение за дивата пророда "БАЛКАНИ"
НП	Национален парк
ДНП	Дирекция на национален парк

СЪДЪРЖАНИЕ:

МЕТОДОЛОГИЯ

Цели и задачи на изследването

Методи на анализ/изследване

Обхват на изследването

Пречки и трудности при провеждане на изследването

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Запознатост с проекта

Въвлеченост и роля в проекта (партньорства, реализация на конкретни дейности)

Ефект от конкретните дейности по региони

Ефект върху местното население (промяна във вярванията на местните за мечката, информираност, запознатост)

Коментари и забележки към проекта, недостатъци

Цялостна оценка на ефекта от проекта

ИЗВОДИ

ПРЕПОРЪКИ

ПРИЛОЖЕНИЕ

ОЦЕНКА НА ЕФЕКТА ОТ ПРОЕКТ

„Подобряване условията за опазване на едрите хищници - обмен на добри практики”

Цели и задачи на изследването

Проект LIFE07NAT/IT/000502 EX-TRA е инициатива, изпълнявана в четири държави (България, Гърция, Румъния, Италия) и съфинансирана от Европейската комисия в рамките на програмата LIFE+. Основната му цел е да се подобри **отношението и знанието** на всички заинтересовани страни, въввлечени във фундаменталните аспекти на опазването на едрите хищници. Проектът цели обмен на добри практики и споделяне на опита, натрупан от международните партньори. Важен «небиологичен» аспект от целите на проекта е **управлението на конфликтни ситуации с едри хищници** - конфликт «хищници-човешки дейности», конфликт на интереси между различните институции, които имат отношение към опазване на едрите хищници.

В рамките на проекта, по-специално при стартирането му през 2009 г. в България, беше проведен анализ на заинтересованите страни, чиято основна задача беше да очертае основните групи заинтересовани страни, имащи отношение към опазване на мечката, техните интереси и конфликтите, породени от разнопосочните интереси.

Целта на настоящето изследване е да установи ефекта от дейностите, реализирани по проект LIFE07NAT/IT/000502 EX-TRA в периода 2009-2012 г. от Сдружение за дива природа „БАЛКАНИ”, както и цялостния ефект от проекта.

Конкретни задачи, които си поставя изследването е да установи доколко всяка една от реализираните в рамките на проекта дейности (изброени по-долу) е била полезна/ефективна:

- Информационно-образователни кампании (брошури) за населението;
- Раздаване на електро-пастири;
- Разпространяване на кучета пазачи;
- Курсове/семинари за обучение на персонала на партньорските организации на техники и правила за анализ на щетите причинени от едри хищници;
- Сформиране на местни екипи за бързо реагиране;
- Разписване на стратегии/документи.

Методи на анализ/изследване

За реализация на основната цел и конкретните задачи и за постигане на посочените резултати, бяха използвани следните методи и техники:

1. **Дълбочинни интервюта с представители на институции/заинтересовани страни**, които имат отношение към реализацията на проекта, а именно:
 - дирекции на национални паркове,
 - регионални инспекции по околната среда и водите,
 - регионални дирекции по горите,
 - горски, ловни и дивечовъдни стопанства,
 - кметове на общини и малки населени места.
2. **Интервюта с местното население** (в частност, бенефициенти по проекта – пчелари, животновъди, пастири, ловци).

Преди стартиране на същинската работата по анализа, бяха уточнени всички институции на общинско и областно ниво, които следва да бъдат включени в изследването, както и конкретните лица, които следва да бъдат потърсени за компетентно мнение и оценка (по места).

Бяха уточнени реализираните от Възложителя през периода 2009 г. – 2012 г. дейности в рамките на проект «Подобряване условията за опазване на едрите хищници - обмен на добри практики».

Въпросниците/ръководствата за провеждане на дълбочинни интервюта бяха съгласувани с Възложителя – Сдружение за дивата природа «БАЛКАНИ».

При изготвяне на въпросниците бяха взети предвид:

1. Ключови законови промени през текущия период на реализация на дейности по проекта (промени в Закона за лова), които биха могли да имат отношение към реализацията на проекта;
2. Структурни промени в държавните ведомства, които имат отношение към стопанисване на вида (кафява мечка) – възникване на т.нар. «държавни предприятия» под «шапката» на Министерството на земеделие и храните;
3. Възникването на нова стопанска практика за отдаване под аренда на определени територии в рамките на ловни и горски стопанства, което добавя нова заинтересована страна към очертаните през 2009 г. такива.

Изследването е проведено от екип от двама изследователи. Информацията е събрана в периода юни - юли 2012 г.; обработена и анализирана в периода август – септември 2012 г.

Обхват на изследването

Изследването беше проведено в 4 региона на страната, където са реализирани дейности по проекта:

- Пирин – покрива територията около НП «Пирин»;
- Рила – покрива територията около НП «Рила»;
- Централна Стара планина – покрива територията около НП «Централен Балкан»;
- Западни Родопи, район Смолян.

Посетени са общо **13 населени места** в 4-те региона (виж **Таблица 1**). Населените места, бяха предварително подбрани с помощта на Възложителя. Основен критерий при избора беше реализацията на дейности по проекта по места. На място бяха коментирани въпросните дейности с представители на различни институции и бенефициенти по проекта и ефекта от всяка от тях – налице ли е, какъв е, за кого.

Таблица 1

Регион	Проведени интервюта	Населени места
Пирин	2	2
Рила	3	2
Централен Балкан	3	3
Западни Родопи	9	6
Общо	17	13

В Приложение са изброени конкретните представители на институции/заинтересовани страни, с които са проведени интервюта.

Пречки и трудности при провеждане на изследването

Основна пречка при реализиране на теренната работа беше самият период на изследването – сезон, по време на който търсените за мнение и оценка лица често бяха в отпуск или им предстоеше да излязат в такъв. Известни трудности и неясноти създадоха и текущите „рокади“ в държавните ведомства, определени за посещение – напускането* на компетентни длъжностни лица и назначаването на нови такива на мястото на старите, които не бяха запознати с дейности по проекта и не можеха да отговорят адекватно на поставените въпроси.

С Красимир Андонов, директор на Парк „Рила“ и Валери Мечев, директор Парк „Пирин“ не бяха проведени интервюта поради постоянна ангажираност на последните. В РИОСВ-Плевен не бе открито длъжностно лице, което може адекватно да отговори на въпросите ни. Валентин Шипковенски, директорът на ДДС „Русалка“, не бе открит за интервю, а Динко Господинов, директор на ДДС „Кормисош“ отказа да бъде интервюиран на място въпреки предварителна уговорка по телефона.

**Някои длъжности, например „Експерт фауна“, ДНП „Рила“, все още бяха вакантни по време на теренната работа, в случая се наложи да потърсим за мнение последно заемалият длъжността, Владимир Милушев*

В настоящия доклад в *курсив* са дадени цитати от интервютата в подкрепа на направените заключения и констатации.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

„Важното е, че се положиха основи. Видяха се добри практики, включително какво могат да извлекат местните хора от подобни проекти. Но това не е достатъчно, работи се схематично. Държавата трябва да реши. Да се мислят нещата като национална стратегия, а не само в рамките на един проект”, старши лесовъд, РДГ- Смолян

1. Запознатост с проекта

Запознатостта с проекта до голяма степен се определя от степента на въвличеност и ролята на дадената институция в него. Очакванията ни, че ключовите партньори – регионалните дирекции по околната среда и водите и дирекциите на националните паркове са отлично запознати с проекта, не се оправдаха. Изключение прави РИОСВ-Смолян.

По показател «степен на запознатост с проекта», респондентите се делят на четири групи:
-такива, които са имали активна комуникация с Възложителя и са детайлно запознати с проекта:

„Не мога да кажа, че имаме съвместна дейност по проекта, защото ние винаги работим заедно”, РИОСВ-Смолян;

-такива, които са запознати само с конкретната дейност, по която са били партньори:

„Признавам, не съм запознат с детайли, не съм чел за него. Доколкото знам са улавяни мечки и са слагани нашийници. Повечето наши съвместни дейности са свързани с улавяне и маркиране, но това е една малка част от проекта”, ДНП „Централен Балкан”;

- слабо запознати – просто са чували, че има такъв проект в техния регион, но нямат конкретна информация за него:

„При нас са идвали природно-защитни организации. Даже правихме мониторинг на кафявата мечка. Предоставяхме им нашите чакала. Това беше преди 2-3 години. Не си спомням коя организация”, ДГС „Славейно”, директор

- такива, които изобщо не са запознати с проекта и/или не се интересуват/вълнуват от него:

„Ние гледаме да си докараме дърва, да си вземем заплатата, ние много не обръщаме внимание на тези работи...», ДГС-Кресна, началник участък

«Чуваемостта» на проекта е слаба, като в някои случаи липсата на информация за това какво и кога се прави се тълкува в негативен план от представители на различните заинтересованите страни:

„Наясно съм, че има такъв проект, но той се разиграва встрани от нас”, ДЛС „Извора”, директор

„Какво е направено? Знам, че има такъв проект. Участвал съм на една работна среща. След това са ми изпращали експерти и те са ме запознали какво е планирано, но не знам какво е изпълнено”, РДГ- Смолян, директор

2. Въвлеченост и роля в проекта (партньорства, реализация на конкретни дейности):

„БАЛКАНИ не крият информация – това, което трябва да се знае, се знае. Активно ни търсят, ние затова не ги търсим – знаем, че всичко е в добри ръце”, РИОСВ-Благоевград

Безспорно, институцията, изиграла най-значима роля като партньор по проекта на БАЛКАНИ, е РИОСВ, и по-конкретно РИОСВ-Смолян, където концентрацията на щети е най-голяма и нарежението сред местните хора е най-осезаемо:

„Общо взето във всички дейности сме били партньор. Голяма част от електро-пастирите ги раздадох в нашия регион. Ние поехме голяма част от организацията. Има и заложени капани за улов на мечки в района. Когато «БАЛКАНИ» не са имали възможност да осигурят хора, ние сме им давали наши експерти. Ние непрекъснато работим заедно. Много пъти когато трябва да бъде дадено интервю на медиите, търсят тях за изявление за щети в нашия район”, РИОСВ-Смолян.

Останалите заинтересовани страни като че ли „остават в сянка” по една или друга причина:

„Проектът фигурира при нас с две неща - маркиране на мечки и обучение”, експерт биоразнообразие, ДНП „Централен Балкан”

„С Балкани единствено уловихме една мечка и ѝ сложихме нашийник. Наесен пак ще търсим мечка за нашийник. Това са ни допирните точки. Имаше и един семинар, нищо особено”, ДЛС „Русалка”, експерт по лова

Подразделенията на държавните предприятия – горските, ловните и дивечовъдните стопанства, както и контролният орган - регионалната дирекция по горите остават встрани от реализацията на проекта, което се тълкува като тенденциозно отношение от страна на организацията и не се посреща добре от заинтересованите страни:

«Когато ходят да слагат нашийници, ние не винаги знаем, не сме достатъчно въвлечени. Координацията трябва да се подобри”, РДГ- Смолян, ловен експерт

«Каквото са ни помолили, сме се отзовавали, но то не е много. Проектът се развива встрани от нас, нас ни отделиха настрани, не знам каква е била причината. Да кажем, за дивата коза интересът е много по-голям. Не малко проекти сме реализирали. Има и финансиране, което е добре дошло, защото не винаги можем да отделим средства за неща, които са определени за проекта. Отворени сме, стига тези, които работят по проекта да ни търсят. За съжаление не са ни търсили”, ДЛС „Извора”, директор

Понякога липсата на въвлеченост в проекта маскира недоброжелателно отношение или липса на заинтересованост към него:

„Да ви кажа, занимаваме се със съвсем други работи, основната ни дейност в момента е дърводобива, нямаме други странични занимания, това е, което нас ни интересува”, ДГС „Кресна”, началник-участък

3. Ефект от конкретните дейности по региони

В рамките на проект «Подкрепа за съвместното съществуване между хората и едрите хищници. Споделяне на добри практики» от Сдружение за дива природа «БАЛКАНИ» за периода 2009 - 2012 г. са реализирани следните дейности:

- Раздаване на електро-пастири (основно в Смолянска област);
- Обучения на паркова охрана/рейнджъри от 3-те национални парка и представители на РИОСВ-Смолян (за оценка на щети от едри хищници);
- Сформиране и обучение на местни екипи за бързо реагиране (регион Смолян);
- Среци с местното население (в конфликтните Родопски региони);
- Информационни кампании (раздаване на брошури);
- Работа по процедурата за изплащане на обезщетения;
- Поставяне на маркирани нашийници на мечките;
- Поставяне на фотокапани.

Раздаване на електропастири

Реализираните дейности безспорно имат голям ефект както сред местното население, така и сред представители на съответните институции. Отработен е печеливш алгоритъм за превенция (раздаване на електропастири) и оценка на щетите, като основните усилия на проекта са концентрирани главно в тази област.

Проектът е с най-голяма тежест в регион Родопи, това е и «най-разработеният» регион, бидейки регион с най-много щети. Там е раздадено основното количество електропастири, там са формирани и спешните екипи към РИОСВ. В останалите региони – Пирин, Централен Балкан и особено Рила проектът/каузата/организацията не са особено популярни.

«Тук имаме спешна група. Двама души, които са назначени само за това (оценка на щети). Имаме и трима експерта. Ние бяхме в такава ситуация, че не можехме да се вършим нищо друго, освен да пазим коли и хора, защото не знаем кога може да има щета. Но сега със спешната група нещата се нормализираха», РИОСВ-Смолян.

Раздаването на електропастири, вследствие на което значително са намалели набезите от едри хищници, облекчава притесненията и разсейва страховете на стопаните на пчелини и домашни животни. **Предложеното решение е адекватно, тъй като минимизира неизвестните в уравнението «мечка-човек» и като цяло тушира напрежението сред местните хора:**

„Там където има електропастир, изключително рядко мечка може да нападне. Трябва да има неизправност на съоръжението или лоша поддръжка от страна на стопаните. Определено електропастирите са много адекватна мярка», РИОСВ-Смолян

Основната критика е в посока съфинансиране на съоръжението от страна на въпросните стопаните, което в някои случаи се оказва непосилно за тях:

„Големият проблем на този проект е, че се иска съфинансиране за електропастирите, а за някои хора 200-300 лв са много. И другото което е, по-добре да са по-скъпи, но по-трайни. Нека да си е медна жица, а не сезал», РДГ – Смолян, старши лесовъд

Обучения на парковата охрана

От друга страна семинарите/обученията, организирани от БАЛКАНИ повишават компетентността на персонала на институциите, ангажирани в опазване на вида, и придават ново самочувствие на отговорните лица за справяне с конфликтните ситуации:

„Като цяло не мога да говоря за съществена промяна в отношенията на населението към мечката. Но има промяна в капацитета на служителите. Някои от тях участваха по обучителните семинари и това със сигурност им разшири кръгозора. Това са 5 човека от Парк „Рила“. Коеито не е малко”, експерт фауна, ДНП „Рила”

Процедура по изплащане на обезщетения

Изключително ефективна е процедурата по изплащане на обезщетения, което заедно с превантивните мерки, допълнително нормализира ситуацията в конфликтните региони. В повечето случаи въпросното обезщетение се приема от местните като справедливо възмездие за претърпяната загуба, а бързата и адекватна реакция от страна на институциите повишава степента на доверие на местните хора към тях, подобрява имиджа им (вкл. имиджа на организацията) и създава благоприятни условия за тяхната работа.

„Горе долу сега сме доволни, изплащат ни хората, дождат...От Благоевград дождат, от София дождат. Веднага се обадиме и идват хората...Щом подадеме сигнал, веднага идват. А после обезщетението го получаваме след един месец. Редовни са. Идват хората, идват”, животновъд от с. Ощава.

„Досега винаги, когато е имало щета, е било изплащано обезщетение. Хората са доволни от средствата, които са им заплатени”, ДГС „Славейно”, директор

Срещи с местното население

Срещите с местното население в конфликтните Родопски региони обаче получават нееднозначна трактовка. От една страна се приемат с пренебрежение и дори обида от страна на местните хора, предизвикват обратен ефект (настройват хората срещу каузата за опазване на вида), от друга страна – без тези срещи ситуацията би ескалирала до степен на саморазправа:

„На срещите, които правихме след смъртния случай през 2009 година, хората не искаха да разговарят, крещяха да се избият всички мечки, те не искаха да ни изслушат”, РИОСВ-Смолян

„Тази среща беше миналата година, имаше от горското в с. Славейно едно момче, имаше и една жена и един мъж, май природозащитници, които се опитваха да ни кажат колко е добре да живеем с мечката в хармония...от някаква организация, може и от БАЛКАНИ да са, може да са някакъв проект техен, тя казваше, че нейните деца също са се срещали с мечка...Хората се настроиха против тях, раздразниха се. И самото отношение „ние идваме да отстраним конфликта мечка-човек”...няма такъв конфликт, има напрежение, страх, има реални щети”, кмет на с. Давидково

*„Моето мнение е, че случаят с нападнатата Галина (от с. Малка Арда), малко наклони везните в обратната посока на работата от проекта. **Слава богу, че го имаше проекта иначе щеше да стане революция тук.** Защото благодарение на проекта и електропастири се раздадоха, идваха и хора да улавят мечка. Ако нямаше това, напрежението щеше да е огромно и всичко щеше да е много, много по-лошо”, РИОСВ-Смолян*

Маркиране и поставяне на фотокапани

Улавянето и маркирането на екземпляри и поставянето на фотокапани е изключително полезно не само за внасяне спокойствие сред местното население. Чрез въпросните методи се дава полезна информация за навиците на мечката на ловните дружинки/ловците и ловните стопанства. Така се „снемат“ дългогодишни предразсъдъци и се затваря веднъж завинаги полето за мисловни спекулации.

„Дейността на Балкани с телеметричните данните е много добра, защото така научаваме много нови неща за мечката”, ДЛС „Русалка”, експерт по лова

„Местните ловци продължават да смятат мечката за причина да няма диви прасета в региона, а това нещо не е така, видя се с тези фотокапани, които се поставят на местата, където се подхранват дивите прасета, мечката си яде и прасетата си ядат покрай нея”, старши лесовъд, РДГ – Смолян, старши лесовъд

Информационните кампании, раздаване на брошури са слабо коментирани и за сега нямат осезаем ефект.

4. Ефект върху местното население (промяна във вярванията на местните за мечката, информираност, запознатост)

Проектът целенасочено работи с местното население като ключова заинтересована страна. Основни аспекти на ефекта от проекта върху местното население са:

- промяната във вярванията на местните за мечката;
- повишаване на информираността;
- стимулиране на отговорно поведение сред определени групи от местното население, които имат тежест при решаване на проблема (гъбари, пчелари, животновъди, пастири и т.н.);
- доверие в работата на институциите; като цяло - минимизиране на конфликта «мечка-човек».

Промяна във вярванията на местните за мечката

Когато говорим за промяна във вярванията, може би това е най-трудно и бавно осъществимата промяна. Необходима е продължителна и последователна работа за повишаване на информираността сред местното население, защото където има страх и недоверие, те обикновено се дължат на незнание. Това е специфичен вид «незнание» - т.нар. митологизиране, изкривяване на информацията или недостатъчна и навременна информация, поради което се наблюдава ефекта на «разваления телефон». Медиите играят немалка роля в процеса на митологизиране (на образа на мечката – която доста често е «пакостлива») посредством преекспониране на проблемните ситуации. Дълго време ще мине, и със сигурност няма да е в рамките на един проект, за да могат вярванията на хората да се променят, страхът да отстъпи място на възхищението и местните да започнат да възприемат мечката като положителен фактор в живота си, като национално богатство, като вид, който трябва да бъде защитен. За сега *«е модерно, да се говори, че мечката създава проблеми»*

„Ако отидете и ги попитате конкретно за мечката, веднага ще ви кажат, че ги е страх, обаче ако ги попитате дали ходят за гъби, ще ви кажат, охооо, „ходим на майната си за гъби”. Опитват се да изкопчат нещо от мечката. Така е модерно, да се говори, че мечката създава проблеми”, старши лесовъд, РДГ - Смолян

„Намалели са значително щетите, но страхът у хората си остава, започват да се носят митове и легенди, а сред тях има и верни факти. Ние държим да бъдем информирани, не за друго, а за да можем да предотвратим щетите. Не можем да гарантираме, че няма никакво браконьерство, но ако има, е минимално. Има ли ги животните, има го и проблема. Ще мине много време докато изчезне страха у хората”, РДГ – Смолян, директор

«Ние съжителстваме с мечката дълги години. Но мечката не слизаше толкова надолу. Седеше си по планините. Аз съм ловец от 1999 г. И в началото изобщо нямаше толкова мечки колкото сега. Всяка година се увеличават», ДПС «Русалка», експерт по лова

“Но има много хора, които ги е страх. Гъбарите примерно. Има страх у хората. Миналата година ни дадоха спрейове. За мечки. Който искаше си взимаше. Но повечето ги връщаха. Не мисля, че е имало случай, в който на някой да му се е налагало да го ползва”, ДГС „Славейно”, директор

Станали ли са местните хора по-заинтересовани, по-отговорни, по-запознати

Местните вече са напълно наясно с процедурата по констатиране на щети и изплащане на обезщетения. Знаят към кого да се обърнат и какъв е реда в случай на щета от мечка. Чрез отработване на действащ алгоритъм и стимулиране на кординацията между институциите проектът изключително много допронеса за това. В повечето случаи потърпевшите са доволни, тъй като отговорните органи реагират незабавно, а паричните обезщетения за унищоженото (животни/кошери) имущество се считат за справедливо овъзмездяване от страна собствениците. За съжаление, нещата все още се движат на ниво частен интерес. Доколкото се търси решение на личния проблем, дотолкова е и заинтересоваността. Интересна на общността в един по-широк смисъл е все още чуждо понятие за хората от населените места, които се намират в обхвата на проекта.

„Чувала съм много неща, включително и от кметове, които се оплакват как нищо не било направено. **На моменти, на места може да се е подобрила заинтересоваността, но това е до първата щета и до първата среща с мечка**”, РИОСВ-Смолян

По отношение повишаване информираността на местните, като цяло – информираността се повишава главно сред пряко заинтересованите страни по проблема/целевите групи по проекта (пчелари, пастири, животновъди), «обикновените хора» продължават да живеят с обичайните си предразсъдъци (например, че мечка-стръвница е мечка, която напада хора). За в бъдеще местните трябва да бъдат стимулирани сами да търсят и намират информация, вместо тя да им бъде поднасяна наготово.

„Да, но от друга страна хората трябва да са достатъчно заинтересовани, за да се информират сами, не може постоянно да се организират такива кампании (информационни)”, експерт фауна, ДНП „Пирин”

„Хората още не могат да свикнат, че мечката е защитен вид. Няма много информираност. Домашните животни намаляват, има много по-малко животновъдство и хората не ги интересува много. Който се е интересувал, е запознат. Знаят хората най-често в животновъдната кооперация. Пчеларите знаят. Обикновените хора – не. Те нямат особено често срещи с мечката”, ДПС „Русалка”, експерт по лова

Получават ли местните необходимото съдействие от институциите

Трудно е да се отговори еднозначно на този въпрос, тъй като мнението на местните от проблемните региони (община Баните) накланя везните в противоположна на мнението на представители на институции посока.

“Където имаме щети, се реагира в рамките на деня. Днес е щетата – днес отиваме. Защото все пак като отидеш на време, собственикът се чувства по-спокоен. Виждат, че се обръща внимание, че не са забравени, хората по тези места и без друго са забравени, а ако и ние не вземем отношение, човек се чувства онеправдан и може да вземе сам мерки. Което не е изключено и да е правено”, РДГ – Смолян, директор

„Има такива селца, които са почти обезлюдени, населението е неграмотно, тези които са образовани вече не са там, хората които са останали са с образование 3-4-ти клас. Затова ги съжаляваме и се опитваме да им помогнем по какъвто и да е начин. Там има нерегистрирани животни, за които няма как да се вземат обезщетенията, направиха си регистрацията вече и до този момент всички животни са регистрирани. Но това е откъснат район и е населен с много кафяви мечки”, РДГ - Смолян, директор

„Няма конфликт “мечка-човек”, има конфликт “човек-институции”. Защото институциите не смятат, че човека е важен – това е становището ни на всички срещи, които сме правили”, кмет на с. Давидково

Присъствието на мечката като невидима заплаха прелива чашата на търпението на жителите на селата, които буквално граничат с гората. Гората е източник на препитание за местните и затова те считат, че мечката «посяга» на поминъка им, възприемат я като враг. Неминуемо се намесва и моралната страна на въпроса – желанието за справедлив и достоен живот на хора, които се намират на ръба на жизнения минимум. Липсата на грижа от страна на институциите като цяло и усещането за онеправдано положение, в което по принцип се намират, се пренася във всички аспекти на социалния живот, особено там, където се говори за «защита на» (вида). Така «справедливото обезщетение» излиза извън рамките на конкретния проект и конкретната ситуация.

От друга страна, усещането за онеправданост от страна на местните като че ли по-скоро е въпрос на менталитет, отколкото на реална липса на съдействие от страна на институциите:

«Ние правим нещо, а на тях все им трябва друго. Такава им е психологията. Не гледат какво получават, а си мислят какво още могат да получат. Ние слагаме фотокапани в едни райони, те започват да виждат мечката в други”, РИОСВ-Смолян

„Местните пак не изпаднаха във възторг, защото те мислят, че ние го правим това за себе си. Казват, че ние сме прибирали парите в джоба си, ходили сме в чужбина, а те седяли и ги ядяли мечките. И това няма да се промени”, РИОСВ-Смолян

В регионите Пирин и Рила «институциите» се свеждат главно до РИОСВ-Благоевград, от чиято работа местните са доволни, в регион Централен Балкан «главното действащо» лице е ДНП «Централен Балкан», което се припознава/и е припознато като основен двигател на промените в региона.

Минимизиран ли е конфликтът «мечка-човек»

Конфликтът „мечка-човек“ е поне наполовина минимизиран вследствие на дейности по проекта. Благодарение на раздадените електропастири, пчеларите успешно защитават кошерите си. При собствениците на животни, където и когато превантивните мерки не успяват да сработят (огради, осветление, кучета-пазачи), в сила са справедливи обезщетения. Благодарение на поставените от БАЛКАНИ фотокапани и проследяващи чипове на мечките, ловците научават повече за навигацията на мечката и поведението ѝ спрямо дивеча, а при тези, които все още са враждебно настроени към нея, очевидно се намесват странични фактори, вкл. предразсъдъци. За собствениците на овощни градини проблемът все още е налице, но очевидно няма как да бъде решен вследствие на сериозно противоречие – най-често въпросните собственици нямат необходимите документи, с които да докажат, че овощните насаждения са тяхна собственост, за да получат обезщетения в случай на щета. За гъбари и билкари поради естеството на заниманието им мечката винаги ще бъде потенциална заплаха. Местното население като цяло е по-спокойно, изключение прави регион Баните, където през изтеклия период на реализиране на проекта, се състояха няколко сериозни инцидента, за съжаление, някои с фатален край.

„...И тези природозащитници, вместо да ме агитират, че трябва да живея съвместно с мечката, нека да направят региони, в които да се запази вида, и на онези милиардери, на тях да им търсят сметка, те убиват животни, ние не ги убиваме и не искаме да бъдат убити !”, кмет на с. Давидково

*„Моего мнение е, че понякога опазването на вида е за сметка на местното население. В един по-малък град, където има безработица, да кажеш на един гъбар „не ходи за гъби, защото има мечки“- не се получава. Така че хората са си съвсем прави да се оплакват. **Но ако го нямаше проекта, щеше да е много, много по-лошо**”,* РИОСВ, Смолян

„Като цяло няма страх или напрежение у хората. Обаче на есен, когато започва ловния сезон, напрежението излиза – сред ловците, защото мечките са в тези територии, в които ловуват ловците. Пречат на гонките”, ДПС „Русалка“, експерт по лова

„Местните ловци продължават да си смятат мечката за причина да няма диви прасета, а това нещо не е така, видя се с тези фотокапани, които се поставят на местата, където се подхранват дивите прасета, мечката си яде и прасетата си ядат покрай нея. Ето този конфликт е минимизиран”, РДГ – Смолян, старши лесовъд

„На животновъдите им е обърнато голямо внимание. Не е обърнато особено внимание на собствениците на овощни градини. А конфликта с овощните градини е много голям, той няма да спре никога. Защото процедурата е такава: трябва да имаш скица, трябва да имаш това-онова. Изискват се един куп документи, които нашите хора още ги нямат и едва ли някога ще ги имат”, ДПС „Русалка“, експерт по лова

5. Коментари и забележки към проекта, недостатъци

Основните критики към проекта и дейностите по него са в посока на недостатъчна/неефективна комуникация между институциите относно дейности по проекта; слаба информираност или липса на такава относно етапите на изпълнението на проекта (какво и кога се върши) и постигнатите резултати, която се тълкува като липса на прозрачност; неравномерна/недостатъчна въвлеченост на заинтересованите страни в дейности по проекта – по-голяма тежест на едни за сметка на други. Общото впечатление е, че се „работи на парче“, няма единна визия, която да бъде „комуникирана“ адекватно в публичното пространство. Представителите на различните заинтересовани страни в отделните региони не знаят почти нищо един за друг по отношение на постигнати резултати (вкл. минимизиране на конфликта „мечка-човек“), най-често го научават го от медиите, но не чрез официални изявления на упълномощени за това лица и от това страда имиджа на проекта/каузата/организацията.

*„Проектът работи добре с нас, като институция, но според мен липсва **работа в екип с останалите**. Нашето министерство като партньор ми се ще да бяха малко по-стимулирани”,* експерт фауна, ДНП „Централен Балкан”

*„Според мен всички дейности по проекта са адекватни. Но преди да се проведат, трябваше да се направи проучване на региона и да се види коя дейност е подходяща. Добре е **дейностите да са в комуникация по между си**”,* експерт фауна, ДНП „Рила”

*„Обикалят напред-назад, никой не ги знае къде са, какво правят. Улавяли са кафяви мечки, но не бяхме уведомявани, че се извършва улов, което е недопустимо, но за да запазим добрия тон не сме реагирали. **Просто ги предупредихме да бъдем уведомявани** занаяпред. Нямаме нищо против, помагали сме им със стопанството, много пъти това се е случвало, но поне да знаем къде са, защото ние можем да предположим, че това са браконieri”,* РДГ- Смолян, директор

*„Въпреки, че комуникацията е добра, е хубаво да се засили още повече - **да се информират всички заинтересовани страни** относно теренните дейности, които се провеждат по проекта. Имахме следния проблем - бяха монтирани фотокапани на територията на парка без да сме уведомени. Екипът, който ги беше монтирал, беше останал с погрешно впечатление, че ние правим спънки, а то не беше така и се получи малко неприятно и за двете страни”,* експерт фауна, ДНП „Пирин”

«Ефектът от проекта се усеща главно при животновъдството. По принцип сега направиха две места, на които се изкарват животните. Това помогна много. Това са осветени и оградени места. Сега има по-малко нападения, благодарение на Националния парк, дадох пари за генератори да се поставят. Има ефект, когато мястото е осветено и оградено. Хората си събират животните и ги изкарват горе. Доволни са. Това е най-доброто, което направиха по отношение на нещата с мечките. Другите неща не са от голяма полза”, ДЛС „Русалка”, експерт по лова

„За нашата територия не виждам голямо придвижване на нещата. Когато има движение, то е благодарение на съвместната ни работа с РИОСВ – **бърза оценка на щетите, своевременно изплащане на обезщетения, раздаване на електро-пастири**”, ДЛС „Извора”, директор

6. Цялостна оценка на ефекта от проекта

При цялостната оценка на ефекта от проекта се изтъкват предимно неговите положителни страни. Оценката обикновено се движи около средната (по скала от 2 до 6). Респондентите считат, че са постигнати задоволителни резултати по отношение на конкретни параметри и дейности (по-скоро по отношение на мащаба и разнообразието им), акцентират повече на факта, че е поставено добро начало и са отработени ключови процедури. Налице е ефективен алгоритъм за справяне с проблемна ситуация, който може да бъде използван и пренесен.

„Ако Сашо нямаше възможност да ни прати хора, щеше да е много трудно, защото ние тук си имаме много административна работа. Сашо можа да ни даде хората, защото **имаше проект**. Дадоха ни електропастирите, защото **имаше проект**. Сега нашият проект е продължение на техния. Почти нямаме стопанин, който да няма електропастир”, РИОСВ - Смолян

„Като цяло мисля, че има доста голям ефект от този проект. Това беше добро начало за тази кауза и доста неща допринесоха за самото опазване и поддържане на вида”, експерт фауна, ДНП „Пирин”

„Давам средна оценка. Това, което липсва е работа със заинтересованите страни”, ДНП „Централен Балкан”

„Има положителни неща, които поне са започнали. Има и неща, които не могат да бъдат „отлични”. Проектът трябва да обърне внимание на изчистване на процедурата, за да могат хората да си получат справедливо обезщетенията”, ДЛС „Русалка”, експерт по лова

„Най-важното е, че се постави началото. Раздадох се електропастири, а ловците разбраха повече за навиците на мечката. Важното е, че се канализираха нещата, узряха им главите, че не могат да ходят случайни хора на тези щети”, РДГ - Смолян, експерт по лова

ИЗВОДИ

Като цяло за местното население проектът работи главно **на процедурно равнище** - чрез бърза оценка на щетите и изплащане на обезщетения, както и **на ниво превантивни мерки** – раздаване и поставяне на електропастири.

За институциите проектът работи главно на ниво повишаване на компетентността/капацитета на служителите и съответно на организацията.

Недостатъчна е работата със заинтересованите страни – въввлеченост в еднаква степен на всички заинтересовани страни и обмен на информация и опит по между им.

Проектът не присъства консистентно в публичното пространство – няма една визия и добра, навременна «комункация» на идеи, смисъл (кауза) и постигнати резултати.

Най-популярен е проектът в най-проблемния от 4-те региона, регион Смолян, Западни Родопи, най-слабо популярен с най-малко реализирани инициативи е регион Рила. Регион Пирин и регион Централен Балкан се характеризират с ефект по места – в Пирин тези места са около гр. Кресна (с. Оцава, местност Полените), в Централен Балкан усилията са концентрирани главно в района на гр. Априлци.

Най-силно въввлечената заинтересована страна, с най-голяма роля и участие в проекта е РИОСВ, по-специално РИОСВ-Смолян, най-слабо – ловните и горските стопанства, които често остават встрани от реализацията на проекта.

Минимизиран е конфликта за пчелари и животновъди, за собствениците на овощни градини все още предстои да се търсят решения, ловците и ловните сдружения се оказват костеливия орех (по отношение на предразсъдъци и конфликт на интереси).

ПРЕПОРЪКИ

С оглед на всичко казано по-горе могат да бъдат направени следните препоръки:

- Да се разшири обхвата на проекта - всички заинтересовани страни да бъдат равномерно въввлечени чрез реални партньорства в дейности по проекта.
- Да се стимулира съпричастността им към каузата за опазване на вида чрез реално участие в обмена на добри практики.
- Да се повиши информираността сред заинтересованите страни относно етапите на изпълнението на проекта и постигнатите резултати.
- Да се подобри координацията между институциите/заинтересованите страни във връзка с реализиране на дейности по проекта.
- Да се популяризира проекта чрез постоянно присъствие в публичното пространство.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Информация за лицата, с които са проведени дълбочинни интервюта

Институция /заинтересована страна	Длъжност	Име	Регион	Населено място
НП	„ДНП Рила”, експерт фауна (бивш)	Владимир Милушев	Рила	С. Говедарци
НП	ДНП „Пирин”, експерт фауна	Кирил Максимов	Пирин	Гр. Банско
НП	ДНП «Централен Балкан», НО «Мониторинг и опазване на ресурса»	Антон Станчев	Централен Балкан	Гр. Габрово
РИОСВ	РИОСВ – Смолян, НО	Екатерина Гаджева	Западни Родопи	Гр. Смолян
РИОСВ	РИОСВ – Благоевград, гл. експерт по опазване на биологичното биоразнообразие	Росен Алексов	Рила	Гр. Благоевград
РДГ	РДГ – Смолян, директор	Венцислав Фурлански	Западни Родопи	Гр. Смолян
РДГ	РДГ – Смолян, старши лесовъд	Емил Комитов	Западни Родопи	Гр. Смолян
РДГ	РДГ – Смолян, експерт по лова	Тодор Василев	Западни Родопи	Гр. Смолян
ДГС	ДГС - Кресна, началник участък	Еленко Янушев	Пирин	Гр. Кресна
ДГС	ДГС „Славейно”, директор	Митко Комитов	Западни Родопи	С. Славейно
ДЛС	ДЛС „Русалка”, ловен експерт	Васил Шкембов	Централен Балкан	Гр. Априлци
ДДС	ДДС „Росица”, директор	Юлиан Костадинов	Централен Балкан	м. Лъгът
ДДС	ДДС „Извора” – гр. Девин, директор	Стоян Сарийски	Западни Родопи	Гр. Девин
Общинска администрация	Кмет, с. Давидково	Севда Чолакова	Западни Родопи	С. Давидково
Общинска администрация	Кметски заместник, с. Славейно	Сийка Касабова	Западни Родопи	С. Славейно
Общинска администрация	Зам. - кмет Община „Баните”	Ферад Емин	Западни Родопи	Гр. Баните
Общинска администрация	Кмет, с. Говедарци	Бойчо Шуманов	Рила	С. Говедарци

Ръководство за превеждане на дълбочни интервюта*

*Ръководството е общо, като са добавяне теми за дискутиране според информираността и позицията на съответния респондент

Въведение

- Представяне на интервюера;
- Представяне целите на интервюто;
- Продължителност на интервюто;
- Запис на интервюто.

1. Бихте ли разказали за Вашето място в този проект, в какво се изразява обвързаността ви, съдействието Ви с „БАЛКАНИ“ ? Каква е Вашата степен на въвлеченост в проекта ?

2. Бихте ли оценили запознатостта си с проекта (по скала от 2 до 6) ?

3. А ролята (въвлечеността) на институцията, която представлявате – как бихте я оценили ?

4. Когато говорим за ефект от проекта, нека го разделим на ефект върху местното население и ефект върху институциите. Какъв е според Вас ефектът от проекта върху институциите ? Могат да бъдат коментират отделно, ако смятате, че ефектите са различни. Ако няма ефект, защо ?

5. А сега да поговорим за ефекта върху местното население ? Промениха ли се вярванията на местните за мечката ? А отношението им ? Ако да, по какъв начин ?

6. Станало ли е местното население:
–по-отговорно;
- по-заинтересовано;
–по-уверено, че се работи в/у конфликта „мечка човек“ ?

5. Минимизиран ли е този конфликт - като цяло и за конкретния регион - вследствие дейността на СДП „Балкани“ по проекта ? Защо ? Получава ли местното население необходимото съдействие от страна на институциите ?

8. В рамките на проекта са реализирани различни дейности. ДНП беше ли партньор по някоя от тях ? Моля, разкажете повече за това партньорство. Кои от въпросните дейности смятате за успешни (или неуспешни)? Защо ?

- раздаване на електро-пастири;
- обучения;
- сформирани и обучение на местни екипи за бързо реагиране;
- срещи с местното население;
- информационни кампании (раздаване на брошури);
- работа по процедурата за изплащане на обезщетения;
- поставяне на маркирани нашийници на мечките;
- поставяне на фотокапани;
- някаква друга дейност, която според респондента е реализирана?

9. Имаше ли реализацията на проекта негативен ефект върху някоя група/заинтересована страна ? Върху коя ? Защо ?

12. Имате ли някакви препоръки (критики, забележки, коментари) във връзка с дейността на „БАЛКАНИ“ по проекта ?

13. Бихте ли оценили ефекта от проекта като цяло ? По скалата от 2 до 6.